

Barn och personal i fritidshem 2008

Barngrupperna i fritidshemmen fortsätter att öka och hösten 2008 fanns det nästan 35 barn per grupp. Jämfört med föregående år har grupperna ökat med 1,4 barn och jämfört med för tio år sedan med 5,5 barn. Samtidigt har personaltätheten minskat. Hösten 2008 gick det 20,5 barn per årsarbetare. Det är en ökning med 1 barn jämfört med året innan.

Barn, personal och grupper i lagstiftningen

Kommunerna är enligt skollagen skyldiga att erbjuda plats i skolbarnsomsorg (dvs. fritidshem eller familjedaghem) om föräldrarna förvärvsarbetar eller studerar eller om barnet har ett eget behov av verksamheten. För 10–12-åringar är öppen fritidsverksamhet ett alternativ till inskriven verksamhet.

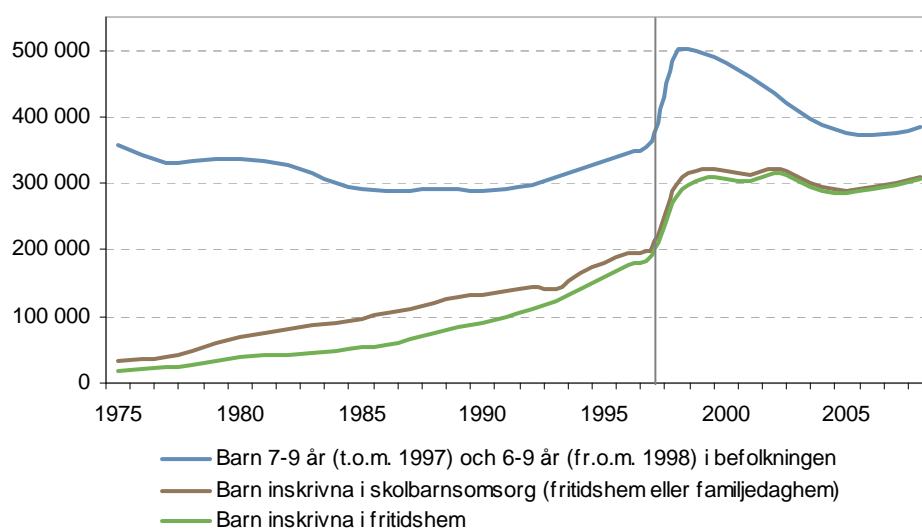
Skolbarnsomsorgen ska komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. I skollagen ställs krav på barngruppernas storlek och sammansättning, lokaler och personal.

Fler barn i fritidshem

Antalet barn i fritidshem fortsätter att öka. Hösten 2008 var 346 100 barn inskrivna, jämfört med 334 600 året innan. Det är en ökning med 3 procent. Ökningen av antalet inskrivna barn har skett trots att antalet 6–12-åringar i befolkningen har minskat. Det innebär att andelen barn som går i fritidshem också fortsätter att öka.

Utbyggnaden av fritidshem har framför allt gällt 6–9-åringarna. Hösten 2008 var 80 procent av 6–9-åringarna inskrivna, jämfört med 79 procent 2007. År 2000 var andelen 64 procent.

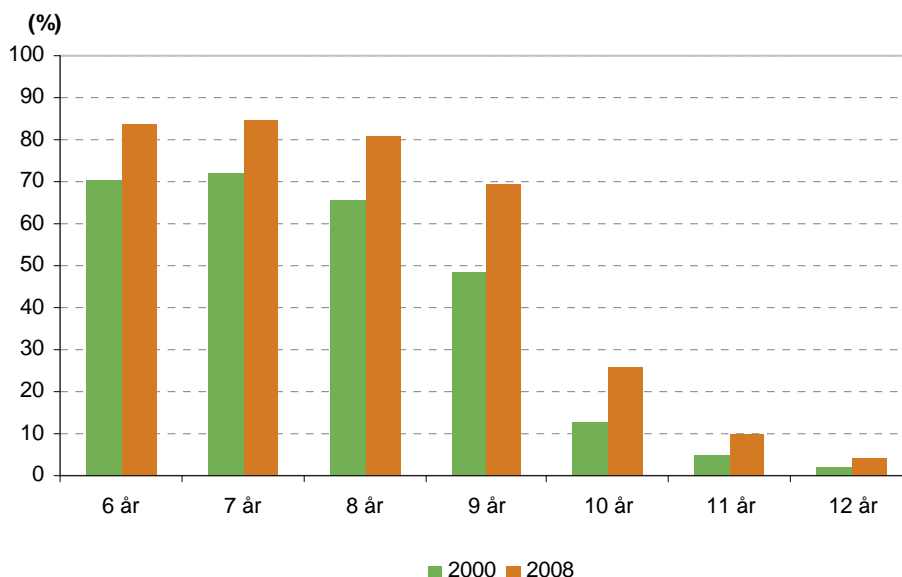
Diagram 1: Antal barn 7–9 år (t.o.m. 1997) och 6–9 år (fr.o.m. 1998) i befolkningen samt därav inskrivna i fritidshem eller familjedaghem 1975–2008

Anmärkning År 1998 övergick skolbarnsomsorgen till utbildningssektorn. För sexåringarna ersattes förskolan med skolformen förskoleklass kompletterad med fritidshem.

Det är betydligt ovanligare att barn i åldern 10–12 år går i fritidshem. Men även andelen inskrivna 10–12-åringar ökar. År 2008 är andelen 13 procent, jämfört med 12 procent året innan. År 2000 var andelen 7 procent.

Diagram 2: Andel (%) barn i olika åldrar inskrivna i fritidshem 2000 och 2008

Skolbarnsomsorg kan även bedrivas i form av familjedaghem. Att skolbarn går i familjedaghem har dock blivit allt ovanligare. Minskningen fortsätter under 2008 och knappt en halv procent av 6–9-åringarna går nu i familjedaghem. Bland 10–12-åringarna är andelen ännu lägre, endast någon promille.

Högst andel 6–9-åringar i fritidshem finns liksom tidigare år i kommungrupperna förortskommuner och storstäder (88 respektive 85 procent) medan andelen är lägst i glesbygdskommuner (64 procent). Det omvända gäller i familjedaghem. Glesbygdskommuner har högst andel inskrivna 6–9-åringar (2 procent) medan kommungrupperna storstäder och förortskommuner inte har några 6–9-åringar inskrivna alls.

Allt större grupper

Gruppstorlekarna i fritidshemmen fortsätter att öka. Hösten 2008 gick det i genomsnitt 34,9 barn per avdelning, jämfört med 33,5 året innan. I början av 1990-talet hade en genomsnittsgrupp omkring 18 barn.

Störst är den genomsnittliga gruppstorleken i kommungruppen förortskommuner (37,6 barn) medan den är minst i glesbygdskommuner (23,6 barn). Variationerna är än större mellan kommuner.

Tabell 1: Genomsnittliga gruppstorlekar i fritidshem 1990–2008

År	Barn per grupp i fritidshem
1990	17,8
1995	23,7
1996	24,1
1997	26,2
1998	29,4
1999-2002	.
2003	30,1
2004	31,0
2005	30,6
2006	31,7
2007	33,5
2008	34,9

) Uppgift om genomsnittlig gruppstorlek saknas

Omsorg på obekväma tider

Det är ovanligt att kommunerna tar emot barn i skolbarnsomsorg på obekväma tider, dvs. mellan kl. 19.00 och 6.00 eller under helger. År 2008 rapporteras drygt 1 300 barn i åldern 6–12 år. Det är en minskning sedan 2007 med 4 procent.

Över hälften av kommunerna - 180 kommuner - saknar helt omsorg på obekväma tider för barn 6–12 år. De regionala skillnaderna är stora. I de tre storstäderna och i kommungruppen större städer finns omsorgsformen för 6–12-åringar i nästan alla kommuner, jämfört med i endast 20 procent av glesbygdskommunerna.

Lägre personaltätet

Personaltätheten i fritidshemmen fortsätter att minska och hösten 2008 gick det 20,5 barn per årsarbetare¹ jämfört med 19,5 året innan. Mellan 1990 och 2000 mer än fördubblades antalet barn per årsarbetare i fritidshem (en ökning från 8,3 till 17,5).

Kommungrupperna förortskommuner och större städer har i genomsnitt högst antal fritidshemsbarn per årsarbetare (22,3 barn) medan storstäder och glesbygdskommuner har lägst (18,2 barn).

Skolverket har vid flera tillfällen konstaterat att fritidshemmens kvalitet inte uppmärksammas tillräckligt i kommunerna. Till exempel har fritidshemmen inte prioriterats när det gäller fördelningen av det statsbidrag som utgick till kommunerna åren 2001–2007 för att anställa mer personal i skola och fritidshem. Fritidshemmen har heller inte i någon större utsträckning tagit del av det kvalitetssäkrande statsbidrag om 500 miljoner som varje år utgår till kommuner som använder maxtaxa. Som exempel kan anges att bidraget år 2008 finansierade ungefär 1200 årsarbetare i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, men att endast cirka 100 årsarbetare av dessa arbetade inom fritidshem.²

¹ Antalet anställda omräknat till årsarbetare med 40 timmars tjänstgöring

² Skolverket (2009) Statsbidrag för kommuner som tillämpar maxtaxa inom förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. Bidragsåret 2008

Anmärkning. Måttet ”antal barn per årsarbetare” tar ingen hänsyn till barnens närvarotid i fritidshem samtidigt som personalen räknats om till årsarbetare. Personaltätheten kan även illustreras genom att antalet heltidsbarn (dvs. antalet inskrivna barn omräknat till barn med närvarotid om 40 veckotimmar) sätts i relation till antalet årsarbetare. För att göra en sådan beräkning krävs dock uppgifter om barnens närvarotider, vilket saknas på riksnivå. Utifrån uppgifter i Skolverkets föräldraenkät 2005³ kan dock antalet heltidsbarn uppskattas till cirka hälften av antalet inskrivna barn. ”Antalet heltidsbarn per årsarbetare” beräknat på detta sätt blir hösten 2008 cirka 11 på riksnivå.

Antalet anställda minskar

Hösten 2008 fanns det 29 300 antal anställda som arbetar med barn i fritidshem. Det är en minskning med 2 procentenheter jämfört med året innan.

Anställda i fritidshem tjänstgör oftast även i förskoleklass och/eller grundskolan. Anställda omräknat till årsarbetare med 40 timmars tjänstgöring i fritidshem är därför betydligt färre än antalet anställda. Hösten 2008 fanns det 16 900 årsarbetare vilket är en minskning från 17 200 jämfört med föregående år. År 2000 var antalet 19 000. Kvinnor är överrepresenterade i fritidshem. Av totalt antal årsarbetare är 80 procent kvinnor. Andelen kvinnor och män skiljer sig mellan kommunala och enskilt drivna fritidshem. I de enskilt drivna fritidshemmen finns 71 procent kvinnor medan andelen kvinnor i de kommunala fritidshemmen är 81 procent.

Över hälften av personalen har pedagogisk högskoleexamen

I fritidshemmen har 57 procent av årsarbetarna en pedagogisk högskoleexamen, främst fritidspedagogexamen. Det är en minskning med 1 procentenhet jämfört med 2007. Högst andel årsarbetare med högskoleexamen finns i större städer (69 procent) och lägst i storstäder (43 procent).

Vidare har 20 procent av årsarbetarna annan utbildning för arbete med barn. Drygt hälften av dem har gymnasial utbildning inom barn och ungdom, 4 procent är fritidsledare och 6 procent har någon form av högskoleutbildning i pedagogik men utan examen.

Enskilda fritidshem vanligast i storstadsområden

Hösten 2008 gick 9 procent av alla fritidshemsbarn i ett enskilt fritidshem vilket är en liten ökning sedan början av 2000-talet då andelen var 8 procent. Fritidshem i enskild regi blev vanligare under 1990-talet. Under de senaste åren har dock ökningen avstannat.

Enskilda fritidshem är - liksom enskilda förskolor - betydligt vanligare i storstäder och förortskommuner än i övriga kommungrupper. 18 respektive 11 procent av alla inskrivna barn i storstädernas och förortskommunerna fritidshem går i ett enskilt fritidshem. Andelen är lägst för varuproducerande kommuner där den är 3 procent.

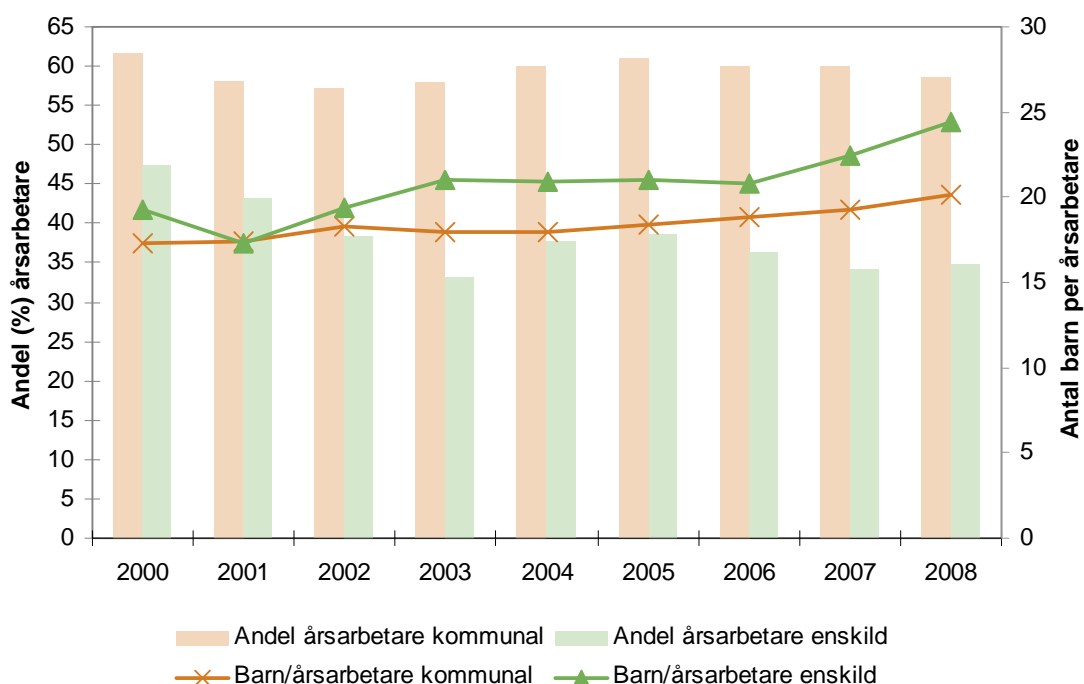
Kvalitetsskillnader?

Det finns vissa skillnader mellan kommunala och enskilda fritidshem som rör viktiga kvalitetsfaktorer.

³ Skolverket (2007) Barns omsorg 2005. Omsorgsformer för barn 1–12 år. Resultat av Skolverkets föräldraenkät. Rapport 307

Liksom i förskolan rör den största skillnaden personalens utbildning. Medan 59 procent av årsarbetarna i kommunala fritidshem har en pedagogisk högskoleexamen är motsvarande andel i enskilda fritidshem 35 procent. Utbildningsnivån har sjunkit i enskild verksamhet under 2000-talet vilket gjort att skillnaderna förstärkts. År 2000 var andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleexamen 62 procent i kommunala fritidshem och 48 procent i enskilda.

Diagram 3: Andel årsarbetare med högskoleexamen samt antal barn per årsarbetare i kommunala respektive enskilda fritidshem 2000–2008

Vidare är barngrupperna i genomsnitt större i kommunala fritidshem än i enskilda - 35 barn per grupp jämfört med 34. Däremot är personaltätheten lägre i enskilda fritidshem. Det går i genomsnitt 24,4 barn på varje årsarbetare i enskilda fritidshem jämfört med 20,2 barn i kommunala. År 2000 var det i genomsnitt 17,4 barn per årsarbetare i kommunala fritidshem medan enskilda fritidshem hade 19,3 barn per årsarbetare.

Integrerad verksamhet med grundskolan

Fritidshemmen och den obligatoriska skolan har i hög grad gemensam ledning. Hösten 2008 gick 99 procent av alla barn inskrivna i ett fritidshem som har samma rektor som en grund- eller sarskola, jämfört med 98 procent året innan. Storstäder har lägst andel (98 procent) medan övriga kommungrupper har 99 procent.

Fritidspedagoger och annan personal i fritidshem har på många håll blivit en resurs i skolan. Hösten 2008 hade 39 procent av fritidspedagogerna och 18 procent av förskollärarna arbetstid förlagd även i grundskolan och/eller förskoleklass vilket är ungefär samma andel som 2007.

Tabeller på Skolverkets webbplats

På Skolverkets webbplats (www.skolverket.se) finns statistik om fritidshem för åren 1996–2008 på riks- läns- och kommunnivå under länken ”Statistik”. Uppgifterna i promemorian är hämtade från dessa tabeller.